

Așezarea dacilor liberi de la Panic

Com. Hereclean, Jud. Sălaj

La 7,5 km vest de orașul Zalău, în dreapta șoselei Zalău—Șimleu, în anul 1973 a fost identificată o așezare aparținând dacilor liberi¹. Așezarea este amplasată în lunca Văii Zalăului pe o suprafață de circa 400×300 m, mai ridicată cu 1—2,5 m față de restul zonei. Spre vest această suprafață este mărginită de Valea Panicului ce se varsă în Valea Zalăului, spre nord de calea ferată Zalău—Sărmașag—Carei, spre sud de șoseaua Zalău—Șimleu, iar spre est de un drum de care ce duce spre stația de epurare a apei Văii Zalăului, aflată dincolo de calea ferată. Peste 1/3 din așezare se află construite trei case ale angajaților fermei nr. 2 Panic, situată la circa 500 m vest de așezare².

Așezarea se află la vest de limesul roman de pe Meseș, la circa 14 km de linia de turnuri ce formează granița provinciei Dacia și la circa 12 km vest—sud-vest, în linie dreaptă, de orașul roman Porolissum, în afara Daciei romane. Fiind o zonă de vale (luncă), terenul pe care se întinde așezarea a fost intens lucrat de-a lungul anilor, arăturile adânci deranjând mult stratul arheologic. Începînd cu anul 1976 această așezare a fost cercetată prin săpături organizate în fiecare an³.

Săpăturile arheologice au stabilit că zona a fost locuită în epocile hallstattiană⁴, romană și prefeudală (secolele VII—VIII)⁵.

Așezarea din epoca romană a fost identificată pe baza materialelor arheologice: ceramică provincială romană, ceramică stampată, fibule romane, piese romane de metal (oglinză de plumb, postament de bronz pentru opait). Etnicul locuitorilor este asigurat de materialul ceramic lucrat cu mîna: vase-borcan ornamentate cu briu alveolar, avînd buza oblică ușor evazată, analogii foarte apropiate găsindu-se la ceramica dacică din castrul roman de la Buciumi⁶. Cercetările arheologice au stabilit existența unui strat de locuire aparținînd epocii romane, căruia îi corespund cele șase locuințe identificate pînă

în prezent. Locuințele, rectangulare, de dimensiuni mijlocii (circa 4,30×4,70 m), sînt locuințe de suprafață cu pereții lucrați în chirpic. În colțul vertical fiecărei locuințe a fost identificată vatra-pietrar, durată din piatră de dimensiuni mici și din lut bine fățuit. Din locuințe au fost culese fragmente ceramice romane stampate, ceramică cenușie lucrată cu roata, precum și ceramică zgrunțuroasă, mai fină și mai dură, de culoare cenușiu-negricioasă, lucrată cu mîna. Fragmentele ceramice stampate provin de la vase mici și mijlocii — castroane semiadînci cu fundul inelar —, lucrate dintr-o pastă fină, cenușie, cu diverse ornamente: circulare, punctate, rozete, ornamente în formă de S etc., stampate în pasta crudă și apoi acoperite cu un firnis fin, cenușiu. Majoritatea acestor fragmente provin din atelierele orașului Porolissum⁷.

Fragmentele de vase lucrate cu mîna sînt de două categorii: vase de tip borcan, lucrate dintr-o pastă mai fină, cenușiu-negricioasă, observîndu-se o evoluție spre oală, vasul clasic pentru fier, precum și vase mijlocii (oale) cu buza oblică, puțin evazată, lucrate dintr-o pastă zgrunțuroasă ce conține ca degresant nisip și pietricele, vase care prezintă ca element decorativ briu alveolar. Tot categoriei vaselor lucrate cu mîna îi aparțin și fragmentele unui vas mare — chiup — cu buza oblică, neevazată, ornamentat cu motive incizate (brăduțel și un registru de linii în rețea), vas descoperit în locuința nr. 3. Din așezare provine fragmentul unei cești dacice, lucrate cu mîna dintr-o pastă neagră, zgrunțuroasă, avînd o formă mult evoluată.

În anul 1979 au fost efectuate săpături cu caracter de sondaj pe dealul „Grădina domnului”, aflat la 150—200 m sud de așezare, unde exploatarea nisipului din malurile vestice ale dealului a distrus niște gropi din care au apărut fragmente ceramice și unde presupuneam existența necropolei contem-

porane cu ășezarea cercetată în punctul „La blocuri”. În necropolă, la liziera pădurii, în spațiul rămas liber, nedistrus de exploatarea nisipului, au fost trasate un număr de 4 secțiuni și două casete.

Stratigrafic, pînă la 0,20 m adîncime se află humusul actual (pămînt de culoare neagră), iar la 0,30—0,40 m adîncime apare stratul galben lutos steril. Efectiv nu a fost surprins un strat de cultură; zona a fost locuită în epoca bronzului final, secțiunile noastre surprinzînd sporadic fragmente ceramice aparținînd acestei perioade. În S. II și C. 1—2 au fost surprinse 5 gropi: G. 1—5, care au o formă aproximativ circulară și diametrul între 1,80×1,60 m (G. 3) și 1,60×1,20 m (G. 4). Gropile pornesc de sub humusul actual și au, în medie, 1,10—1,30 m adîncime. Conținutul gropilor este compus din pămînt negru de umplutură, pigmentat cu sporadice fragmente ceramice și oase de animale; în G. 3 și G. 4 au fost descoperite cîteva oase întregi de la animalele sacrificate. În gropi au fost surprinse fragmente mici de oase arse, albe la culoare și răspîndire în mod neuniform pe suprafața gropii și la adîncimi diferite, mai ales spre fundul gropii, împreună cu resturi carbonizate de la rugul funerar. Gropile nu prezintă urme de ardere, arderea morților s-a făcut în alt loc (*ustrinum*). Din groapa de dimensiuni mai mari surprinsă în C. 1 au fost culese mai multe fragmente ceramice de la vase lucrate cu mina, între care și o ceașcă dacică întregibilă. Gropile (mormintele) descoperite în necropolă aparțin nivelului epocii romane surprins în ășezare, respectiv mijlocului secolului al III-lea e.n.

În campania de cercetări din anul 1979, în ășezare au fost executate un număr de 5 secțiuni. Secțiunile XI—XIII au 1 m lățime și respectiv 22, 30 și 50 m lungime, iar secțiunile XIV și XV au avut 3,50 m, lățime și 20 m, respectiv 12 m lungime, decopertînd suprafețele dintre secțiunile XI—XII și XII—XIII. În suprafața decopertată de aceste secțiuni au fost sesizate urmele mai multor gropi de stîlpi de lemn. Gropile apar cu diametrul între 0,70—0,80 m, avînd în mijloc o urmă circulară, cu pămîntul de culoare gălbuie, care are diametrul între 0,38—0,45 m, urmă pe care o considerăm ca fiind resturile stîlpului rotund de lemn. În jurul stîlpului apare groapa ca un inel de pămînt negru care înconjoară ca o bandă circulară stîlpul. Inițial a fost făcută groapa cu diametrul de 0,70—0,80 m; în mijloc era plantat stîlpul cu diametrul între 0,38—0,45 m, care, în urma putrezirii, a dat pămîntului o culoare gălbuie și o consistență mai redusă decît restul pămîntului din groapă. Gropile se disting foarte clar la circa 0,55 m adîncime,

sub stratul de cultură care se termină în jurul adîncimii de 0,45—0,60 m. Traseul acestor stîlpi descoperiți în toate cele 5 secțiuni efectuate formează aliniamente paralele de stîlpi, dispuși în două grupe: o grupă formată din 3 șiruri paralele de cîte 3 stîlpi fiecare, iar o altă grupă formată din 3 șiruri paralele a cîte 6 stîlpi fiecare. Distanța dintre fiecare stîlp este în medie de circa 2 m, variînd în limitele a 0,20—0,40 m. Orientarea celor două aliniamente de stîlpi este pe direcția est-vest, fără abateri. La capătul dinspre nord al acestor două aliniamente a apărut cîte un cuptor (?) rectangular, adîncit în pămînt pînă la 1,10 m (cuptorul nr. 2), avînd o orientare paralelă cu șirurile de stîlpi. Fundul cuptorului nr. 2 era amenajat ca o vatră din piatră locală de dimensiuni mijlocii. Inițial, pereții cuptorului au fost lutuiți, bine fățuiți și arși, formînd în pereții laterali un chirpic foarte bine păstrat. Peste vatra bine amenajată cu pietre, care prezintă clare urme de ardere, se află un strat de circa 10 cm de cărbune și cenușă. Din cuptor nu au apărut fragmente ceramice, ci numai cîteva fragmente foarte mici de oase arse, imposibil de determinat. Cuptorul nr. 2 are dimensiunile de 1,50×1,20 m.

Cele două grupe de aliniamente de stîlpi de lemn surprinse în suprafața cercetată nu le putem considera ca aparținînd unor construcții civile pe pari (hambare) sau vreunui alt gen de construcții gospodărești. În zona alimentelor lipsesc descoperiri de chirpic de la eventualii pereți, piroane, ceramică, urme de vetre etc.; de aceea nu le putem considera locuințe. Suprafețele acoperite de aceste aliniamente au dimensiunile de 5×5 m și, respectiv, 11×5 m. Pînă la decopertarea în întregime a zonei acestor aliniamente, pentru a le putea urmări clar dimensiunile și numărul șirurilor, eventual alte elemente cu care sînt în legătură (gropi rituale, cuptoare etc.), din care să rezulte indicii mai precise de datare, considerăm aceste aliniamente ca aparținînd unui prim nivel de locuire, anterior locuințelor datate în sec. III e.n.⁸

Cele două aliniamente de stîlpi prezintă asemănări frapante cu sanctuarele dacice din Munții Orăștiei, de la Bîtea Doamnei sau Barboși. Sanctuarele din ășezarea din punctul „La blocuri” sînt din lemn și se leagă direct de ășezarea dacilor liberi de aici, indiferent dacă datarea lor se va dovedi ulterior ca fiind sec. II e.n. sau sec. III e.n. Aportul științific, pe care rezultatele cercetării exhaustive a acestei ășezări îl vor aduce la cunoașterea vieții spirituale și a culturii materiale a populației dacice rămase libere în afara granițelor provinciei Dacia va fi considerabil.

NOTE

¹ În vara anului 1973, în colecțiile Muzeului din Zalău au intrat fragmente ceramice romane ornămentate cu motive stampate. Fragmentele ceramice au fost culese cu ocazia muncilor agricole de către Viorica Petruca din Zalău, B-dul Mihai Viteazu, nr. 104, de la suprafața terenului din spațiile casei, folosit ca lot ajutător. Ulterior zona a fost cercetată de către colectivul Muzeului din Zalău, efectuându-se în 1975 și un sondaj de verificare.

² Terenul pe care se află așezarea aparține orașului Zalău, al cărui teritoriu spre vest are ca limită tocmai Valea Panicului. Suprafața așezării este folosită ca teren agricol, fiind proprietatea Fermei nr. Panic, aparținătoare de I.A.S. Zalău.

³ S-a lucrat cu fonduri limitate.

⁴ A fost surprins un nivel preistoric, cu urmele unei locuințe cu pereții de chirpic. Din zonă a fost cules un celt de bronz de mici dimensiuni, aparținând Hallstattului timpuriu.

⁵ Al. V. Matei, *Repertoriul descoperirilor aparținând sec. IV—IX de pe teritoriul județului Sălaj*, ActaMP, 3, 1979, p. 487, s.v. Zalău (b).

⁶ N. Gudea, SCIV, 21, 1970, 2, p. 299—311.

⁷ Idem, *Ceramica stampată de la Porolissum*, comunicare susținută în cadrul sesiunii „Unitate, continuitate în istoria poporului român”, Alba Iulia, decembrie 1979; idem, ActaMP, 4, 1980 (sub tipar).

⁸ În așezare nu au fost descoperite deocamdată gropi de provizii și nici rîșnițe; peste tot în așe-

zare apar relativ numeroase resturi de oase de animale cf. Al. V. Matei, *Așezarea dacilor liberi de la Zalău B-dul Mihai Viteazu nr. 104—106*, comunicare susținută în cadrul sesiunii de comunicări „2050 de ani de la înființarea statului dac centralizat și independent sub conducerea lui Burebista”, Zalău, 21—22 decembrie 1979.

DIE FREIDAKISCHE SIEDLUNG VON PANIC, KR. SĂLAJ

ZUSAMMENFASSUNG

Die archäologischen Forschungen, die im Sommer 1979 in der freidakischen Siedlung von Panic (III. Jahrhundert U.Z.) unternommen wurden, haben eine Wohnung aufgedeckt, die 5,30—4,70 m, gross war, und die Feuerstelle in ihrer westlichen Ecke.

In der Siedlung sind mehrere Pfahlspuren identifiziert worden, die zwei Gruppierungen von 3×3 Pfählen und 3×6 Pfählen bildeten. Die Pfähle wären parallel und jede Gruppierung hatte an der nordlichen Seite eine Feuerstelle.

Im Friedhof wurden 5 Gräber aufgedeckt, die auf der Grund der archäologischen Spuren (Scherben, gebrante Knochen, Tierknochen) Brandgräber scheinen zu sein.